

Kristian Østergårds forfatterskab

Skrevet af Britta E. Nielsen

Egentlig er det misvisende, at Kristian Østergårdsvej er placeret nær højskolebygningen ved Hobrovej, for han havde intet med den bygning at gøre. Derimod burde en vej med hans navn anbringes ved de to store hvidmalede bygninger nr. 12 og nr. 16 på Mosbæksalle, der begge rummede højskolen på Østergårds tid. Den ene - Ludvig Mosbæks frølager - lagde lokaler til den første vinter fra 1885 til 1886, mens den anden bygning er Støvrings første højskolebygning, som Østergård selv var med til at få etableret i 1886 og som fungerede som højskolebygning til 1901.

Stine og Kristian Østergård

Østergård kom til Støvring fra en stilling som højskolelærer i USA, hvor han havde været med til at oprette den første højskole i USA i 1878 - Elkhorn Højskole. Det var forstanderen på Askov Højskole, Ludvig Schrøder, der overtalte Østergård til at påtage sig den opgave. Østergård længtes meget hjem og valgte at vende tilbage til Danmark. Det var ikke nemt at finde arbejde, så han overvejede at oprette en højskole selv.

At han endte med at vælge Støvring skyldes den lokale gartner Ludvig Mosbæk, der overbeviste ham om, at der var et behov i området og at byens placering som stationsby gjorde den særlig velegnet som hjemsted for en højskole. Mosbæk forestillede sig et samarbejde, således at hans egne gartnerelever kunne indgå som en del af eleverne på højskolen.

Ludvig Mosbæk og hans hustru Kirstine

Projektet fik dog en meget vanskelig start. Som yderliggående venstremand var Mosbæk ikke i kridthuset hos højregeringen under Estrup, så skolen blev nægtet offentlig støtte. Først da Mosbæk trak sig fra højskolen, fik Østergård og hans elever endelig økonomisk tilskud, men da var Østergård helt nedslidt og økonomisk presset. Det der afgjorde sagen var hans kone Stines pludselige død fra deres 6 små børn i 1892.

Han valgte da at afhænde skolen til lokale kræfter og udvandre til USA igen. Efter et års ophold på den danske præsteskole i Wisconsin, kom han til at virke som præst ved flere forskellige grundtvigske menigheder i USA. Han trak sig tilbage til Tyler, Minnesota, hvor han døde i 1931.

Kristian Østergård er ophavsmand til et ret så omfangsrigt forfatterskab. Det består af både digte, fortællinger / noveller og romaner. Hertil kommer mange artikler og debatindlæg om religiøse og kulturelle emner i danske og amerikanske tidsskrifter. Nogle få fortællinger foregår i Danmark, fx novellesamlingen "Hedens børn" fra 1922, skrevet til minde om Dalgas), men de fleste noveller og romaner handler om danske udvandrere i Amerika i slutningen af 1800-tallet. Han opfattede det som sin mission at beskrive udvandrernes liv i USA og dermed at sætte dem et værdigt minde.

Hans første ophold som højskolelærer i Amerika faldt i perioden 1878 til 1885, og her begyndte han at samle og udgive fortællinger og sange beregnet til undervisning i dansk. Da han på grund af økonomiske trængsler i Støvring-perioden fik brug for at skaffe sig en ekstra indkomst, kunne han trække på de oplevelser, han havde med sig fra USA og han udgav i den periode flere novellesamlinger, kaldet "Vesterlide" i 1889, "Nybyggere" i 1891 og "Blokhuset og andre fortællinger" i 1892. Sidstnævnte tekstsamling indleder Østergård med digtet "Folkevandring", hvori han definerer sin opgave som forfatter:

*Af disse jævne Folk jeg ville tegne
Smaabilleder med Sandheds Lys og Skygge,
Just som jeg saa dem virke, elske, bygge
i Vestens vilde Skov- og Sletteegne.*

*Udvandrerslægten med dens Daad og Brøde,
dens banebryder-gerning i det stille,
dens tunge Slid, Opfindsomhed og Snille,
det er os selv - omplantet og i Grøde.*

Hovedhistorien hedder "Blokhuset". Novellens navn hentyder til den boligform, der vandt frem i de store skovområder, når der blev råd til at forlade de første simple bræddehytter, nemlig huse fremstillet af hele træstammer, ofte kæmpestore sammenlignet med danske forhold. Et sådant blokhus kan som bekendt studeres nærmere i Rebild. Den imponerende træbygning tilhører selskabet bag den årlige Rebildfest og det rummer meget passende et lille udvandringsmuseum.

Handlingen i "Blokhuset" er henlagt til staten Wisconsin og et skovlandskab ved en sø ved navn Diamond Lake. En flod forbinder området med Michigansøen, således at der kan flådes gavntømmer fra de store skove ned til et savværk og et lille bysamfund ved flodmundingen. De geografiske forhold i historien passer kun delvist på virkeligheden, men de kendte betegnelser giver fornemmelse af autenticitet. Handlingen strækker sig om en 15-20 år og der bygges op til en dramatisk udladning i slutningen af historien.

Læseren følger to unge danske immigranternes etablering og udvikling i USA. Poul og Bodil har forsøgt at skabe sig en tilværelse som selvstændige husmandsfolk i Danmark, men de må opgive og søger til Amerika. De kender andre, der er udvandret til Michigansøens bred, så der søger de hen. Bodil skaffer sig husligt arbejde i byen mens Poul søger ud i en skovhuggerlejr ved floden et godt stykke fra byen i de store skove. Begge vil de optjene penge til at købe jord, så at de kan blive gift og leve som selvstændige. De to unge realiserer drømmen om egen farm på et helt isoleret sted ved Diamond Lake. Undervejs får de 4 børn, hvoraf de 3 overlever. De rider således med på den amerikanske civilisationsbølge, men de bliver til slut fanget i sammenstødet mellem det hvide amerikanske fremskridt og traditionel indiansk kultur.

Engang på vej tilbage til skovhuggerlejren farer Poul vild, søger ned til søens bred og kommer til et indiansk bosted, hvor Shawnee indianere har slået sig ned i nogle simple små blokhus. Høvedingefamilien har lært at læse og skrive da de er blevet kristnede af hvide missionærer. De giver ham gæstfrit nattely. Familien består af en ældre mand kaldet Enok, som er alkoholiseret en kone og to døtre, Nelly og Rebecca, samt har et barn på ca. 5 år, der tydeligvis er af delvis hvid afstamning. Indianerne lever af jagt og lidt arbejde for de hvide, samt af et begrænset salg af kvindernes farvestrålende flettede kurve.

På vej til skovhuggerlejren fortæller gamle Enok til Poul om sin bitterhed efter mødet med den hvide yankie-kultur. Enok er glad for at Poul er dansker og ikke amerikaner. For en 5 - 6

ar siden kom en rig amerikaner William Norton til egnen, opkøbte skov, byggede savværk og satte rydning og træproduktion i gang, så at mange hvide immigranter nu kunne leve af at arbejde ved hans virksomheder. Norton havde indledt et forhold til Rebecca, som han gjorde gravid, inden han forlod området for at stifte familie og leve i øst staterne. Da det går op for Rebecca, at Norton ikke kommer tilbage, mister hun forstanden og må overvåges af sin mor og søsteren. Den lokale præst har skrevet til Norton om Rebecca og sønnen, men Norton har blot sendt nogen penge. Familien føler sig udnyttet og uglest af de hvide, der behandler dem nedsættende.

Mens årene går og Poul og Bodils økonomiske situation forbedres, går det tilbage for indianerne. Rebecca findes på et tidspunkt død i skoven. Poul forstår udmærket, hvor pressede indianerne er, og at han, mens han forbedrer sin egen lykke, er med til at nedbryde mulighederne for Enok og hans familie. Til daglig opretholder det danske par dog et godt forhold til indianerfamilien.

Så dukker en mand op, der kalder sig Wilson, men i virkeligheden er Norton. Han beder om nattely hos Poul og Bodil, der synes godt om ham. Han opsøger indianerne og betaler den nu halvvoxsne indianerdreng godt for at sejle ham ud på søen og fiske. Drengen er absolut bedste-forældrenes glæde og stolthed og eneste fremtidshåb. Det viser sig, at Nortons ægteskab havde været ulykkeligt og bamløst, så nu overtaler han Poul og Bodil til at hjælpe med at få drengen med sig østpå. Enok bliver meget vred og bitter og truer med hævn overfor danskerne, der har taget yankiens parti.

Da der udbryder skovbrand langt nord for deres farm, må Poul af sted for at bekæmpe ilden, som viser sig at være påsat. Det er Enok, der i desperation hævner sig. Han ender med også at antænde bål nær Pouls og Bodils hjem, der brænder ned til grunden. Da han er ved at blive fanget, skyder han sig. Poul er fuldstændig slået ud, men en gruppe immigrantnaboer dukker op og lover at tilså markerne og hjælpe dem med at bygge et nyt større hus. Som sagt, så gjort. Nu bemærker de toget, der har sat mere skub i områdets udvikling. Da Poul og Bodil ser ud af loftvinduet, opdager de, at der er bygget rigtig mange blokhuse tæt på dem og længere væk ser de kirkebygningen, som immigranterne har rejst, og de forstår, hvor afsondrede de har levet og hvor ensidigt de har knoklet for økonomisk fremgang. Sliddet har suget glæden ved naturen og tilværelsen ud af dem. Langt om længe går det op for dem, at det åndelige kulturelle fællesskab med de andre immigranter er vejen til at få et godt liv i fremtiden.

Østergård fokuserer i fortællingen om Poul og Bodil på det enorme arbejde, der ligger bag opbygningen af en farm i den skovdækkede vildmark. Han beskriver detaljeret skoven med planter og dyr og det opslidende arbejde med at få ryddet skovparcellen for stubbe, sten og buskvækster, inden der kan dyrkes noget. Han indlægger eksempler på de sange de i begyndelsen synger i pauserne fra det hårde arbejde og i kærlighed til hinanden. Forfatteren beundrer parret og de er et eksempel på nogen af de mange slidsomme danske immigranter, for hvem udvandringen bliver en succes. På den vis er novellen typisk for Østergårds forfatterskab.

Beskrivelsen af immigranternes rastløse bevægelse vestpå og tidens uafslidelige insisteren på økonomisk ekspansion er også typisk for Østergård, og han har et ambivalent forhold til det kapitalistiske amerikanske fremskridt. Nok er økonomisk vækst forudsætningen for immigranternes materielle succes, men på den anden side lokker den mennesker til at fokusere ensidigt på den materielle side af tilværelsen. Det er jo den pointe, forfatteren endelig lader Poul og Bodil forstå i slutningen af historien. De tre børn lærer dog engelsk i skolen, så forfatteren peger også frem mod en integration i amerikansk kultur, men det ligger ude i fremtiden og det er ikke noget Østergård beskæftiger sig ret meget med, for han hænger helt fast i sine danske

forudsætninger. At historien slutter med de positive fremtidsudsigter er også typisk for forfatteren. Anprisningen af den optimistiske grundtvigske livsopfattelse er dog nedtonet i denne historie i forhold til nogen romanerne, hvor den gennemsyrrer hele beretningen.

Der hvor novellen er atypisk i forhold til andre noveller og romaner, jeg har læst, er i den afgørende rolle Amerikas oprindelige indbyggere spiller i historien. I andre dele af forfatterskabet er indianerne rykket så langt mod vest, at de kun udgør en fjern trussel mod civilisationen. Forfatterens syn på indianerne er helt forskellig fra samtidens, hvor der var en udbredt tendens til at se indianerne som brutale uciviliserede vilde, der end ikke skånedes kvinder og børn i deres overfald. Den holdning er i dag let at forstå, for det er selvfølgelig lettere at tage deres jord fra dem og tvinge dem ind i reservater, når de er stemplet som fjender.

Romanen "Anton Arden og Møllerens Johanne" regnes for Østergårds hovedværk og her kommer læseren med på en rejse fra New Yorks arbejderkvarterer, over guldgravernes hårde lejlighed til det gode liv på landet i et danskerområde i Midtvesten. Efter mange genvordigheder får Anton endelig sin Johanne. Denne roman er som de andre fiktive tekster interessante for det realistiske billede af livsvilkårene for udvandrere i USA.

Udviklingen blandt danske udvandrere i Nebraska fra ca. 1870 til ca. 1900 skildres i romantrilogien "Et Købmandshus" fra 1909, "Dalboerne" fra 1913 og "Danby Folk" fra 1927, hvor forfatteren præsenterer et broget galleri af immigranter og deres skæbne i det fremmede. Modstanderne er alkoholismen og materialismen, som præger mange danske indvandrere. Her kan læseren også følge, hvorledes tilkomsten af en dansk skole og en grundtvigsk protestantisk kirke bliver den nødvendige basis for et frugtbart åndeligt liv for en del af udvandrere.

En samtidig positiv anmeldelse i Højskolebladet 1891 af novellesamlingen "Nybyggerne" karakteriserer Østergårds fortællinger således:

"Nybyggere" hører til den gode realistiske Digtning. Det er en, paa Forfatterens Selvsyn bygget, virkelighedstro Skildring af vore udvandrede Lands-Mænds Liv og Kamp paa den amerikanske Prærie. --- Men ingen maa tro, at Fortællingen er tør og kjedelig, fordi den er sanddru. Det er den lige saa langt fra som fra fantastisk romantisk Udpyntning af Virkeligheden. Den er livlig, underholdende og spændende.

Livet igennem skrev forfatteren digte, hvoraf en del er udgivet i "Sange fra Prærien" fra 1912.

Det følgende digt "Bag bølgende Have" stammer fra denne digtsamling:

Bag bølgende Have

*Der ligger en By
med vore Fædres grave
i Kirkemurens Ly.*

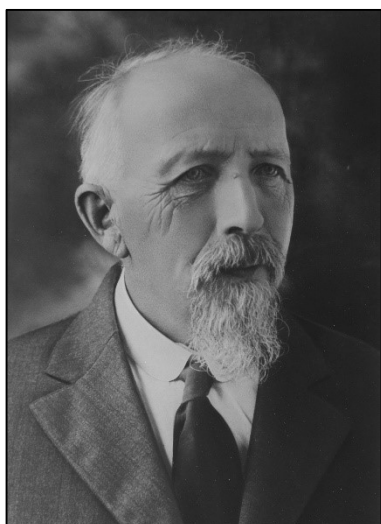
*Der gaar vore Frænder
i Fædrenes Spor.
Med arbejdsvante Hænder
de dyrker Danmarks Jord.*

*Og hil dem, de kære,
i Danrigets Gaard!
Gid mange Fold dem bære
hver ædel Sæd de saar!*

*Vi pløjer vor Fure
saa fiemt over Sø.
Hvor Stjerneflaget vejer
vi leve vil og dø.*

*Her fandt vi vort Virke,
Her er vore Hjem,
men Fædres gamle Kirke
vi rejser mellem dem.*

*Saa vide i Verden
Vort Folk nu er delt.
Hvem Aand og Sprog forbinder,
De skilles dog ej helt.*

*Den aldrende Kristian
Østergård*

Digtet viser tydeligt, hvorledes Østergård holder fast i det danske sprog og den danske kultur. Nok bor han i USA og har sit virke der, men det sker på basis af den åndelige bagage, han som immigrant havde med fra Danmark. Han slutter i troen på, at båndet mellem danskerne i Danmark og i USA kan opretholdes Digtet kunne således være en programklæring for den gruppe af første-generations indvandrere i USA, der arbejdede for at fa etableret Rebildfesten i 1912, hvor man en gang om året fejrer forbindelsen mellem Danmark og de tusindvis af emigranter til USA.

Kristian Østergård kom dog aldrig selv tilbage til Danmark.